

คืนชีวิตให้(แม่)แจ่ม

ทันทีที่ได้รับคำสั่งให้ย้ายจาก อำเภอภักดีพัฒนา มาดูแลอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ในปี 2560 ท่าน นายอำเภอบุญลือ ธรรมธานุรักษ์ ก็เริ่มศึกษาหาข้อมูล ข้อเท็จจริงทุกด้านที่เกี่ยวกับอำเภอแม่แจ่ม และหวังที่จะใช้พลัง ศักยภาพและอำนาจหน้าที่ทั้งหมดที่ตนมี พัฒนาแม่แจ่มให้พัฒนาอย่างยั่งยืน

“อำเภอแม่แจ่มเป็นอำเภอที่มีเนื้อที่ใหญ่มากเป็นอันดับ 4 ของประเทศ มีขนาดเนื้อที่ประมาณ 1.7 ล้านไร่ ประกอบด้วย หมู่บ้านทั้งหมด 104 หมู่บ้าน แต่สิ่งที่น่าตกใจคือ แม่แจ่มรายล้อมไปด้วยไร่ข้าวโพด และหนีสลินคริวเรื้อน เฉพาะภาค เกษตรภาคเดียว คนแม่แจ่มมีหนีสลินมากถึง 1,700 ล้านบาท ในด้านสุขภาพ คนแม่แจ่มมีปัญหสุขภาพมาก ซึ่งมีผลมา จากการใช้สารเคมีในภาคเกษตรอย่างเข้มข้น และภาพที่เห็นจนเป็นปกติของแม่แจ่ม โดยเฉพาะในหน้าฝน คือ การชะ ล้างของดินที่ไหลลงมากองอยู่ริมถนน สีแดงขุ่นเต็มไปหมด การไ้ใช้ที่ดินปลูกข้าวโพดต้องทำให้ที่ดินโล้นเตียนก่อน แล้วจึง ค่อยหยอดข้าวโพดลงไป และที่สำคัญในระยะเวลาหนึ่งปี ใช้เนื้อที่ปลูกข้าวโพดเพียง 4 เดือน อีก 8 เดือนปล่อยให้ดินทิ้งร้าง ไว้ไม่ได้ใช้ประโยชน์

ในช่วงที่มารับตำแหน่งใหม่ ๆ ยอมรับว่าเครียดและวิตกกังวลมาก เพราะขนาดของพื้นที่และปัญหาที่เกิดที่อำเภอแม่แจ่มเป็นประสบการณ์ใหม่สำหรับผม ปัญหาที่เจอในอำเภออื่นไม่ได้หนักขนาดนี้ พื้นที่ปลูกข้าวโพดมากถึง 100,000 ไร่ การชะล้างพังทลายของดิน หนีสลิน การเจ็บไข้ได้ป่วย โครงสร้างพื้นฐาน ประปา ถนน ไฟฟ้าบางหมู่บ้านก็ไม่มี ปัญหา หมอกควันก็หนัก หลังเสด็จพระราชพิธีพระบรมศพของในหลวงรัชกาลที่ 9 ก็เริ่มวิตกกังวลว่าจะแก้ปัญหาที่รุมล้อม อำเภอแม่แจ่มอย่างไร โชคดีที่ผมมีกัลยาณมิตร คุณขวัญจิต คำแสน ที่เคยทำงานพัฒนาชุมชนด้วยกัน ได้เชื่อมต่อให้รู้จัก ดร. วิวัฒน์ ศัลยกำธร หรือ อาจารย์ยักษ์ ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนหรือเพียงชื่อย่อของในหลวงรัชกาลที่ 9 มาแปลงสู่รูปธรรม โคกหนองนาและสร้างตัวอย่างความสำเร็จมาแล้วในหลากหลายพื้นที่ ในหลากหลายชุมชนด้วยการหันกลับมาพึ่งตนเอง และด้วยพลังความร่วมมือของคนตัวเล็กตัวน้อย วันแรกที่พบ อาจารย์ยักษ์ เป็นงานเอามื้อที่วัดพระธาตุดอยผาส้ม อำเภอ สะเมิง ในกิจกรรม “พลังคนสร้างสรรค์โลก รวมพลังตามรอยพ่อของแผ่นดิน” ยังเป็นภาพที่ประทับใจ เห็นการชุมนุมผู้คน ทั้งพระสงฆ์ เด็กนักเรียน ชาวบ้าน คนเมืองที่เดินทางมาจากทุกสารทิศ มาช่วย “เอามื้อสามัคคี” ในการมาร่วมกันพลิกฟื้น ธรรมชาติ ความตั้งใจในการขับเคลื่อน “คืนชีวิตให้แม่แจ่ม” อย่างจริงจัง หากต้องการให้อาจารย์มาช่วย อาจารย์ยักษ์ ขอให้ผมรับปากว่าจะอยู่เป็นนายอำเภอที่แม่แจ่มอย่างน้อย 2 ปี ซึ่งผมก็รับปาก หลังจากนั้นในเดือนมีนาคม ปี 61 อาจารย์ก็จัดกิจกรรมเอามื้อที่บ้านขี้มูก อำเภอแม่แจ่ม ผมไม่เคยเห็นงานเอามื้อที่ใหญ่และมีคนมามากขนาดนี้มาก่อน มี ภาพประทับใจของครอบครัวหนึ่ง เค้มาแล้วว่า เค้มนั่งรถไฟมาจาก นครศรีธรรมราช และต้องต่อรถไฟที่กรุงเทพฯ และต้องนั่ง รถต่อมาถึงที่นี่ ซึ่งมันไกลมาก ๆ ผมได้เริ่มมองเห็นวิธีการที่จะแก้ปัญหาจากจุดเล็ก ๆ ระดับครัวเรือนในเรื่องของการ “พึ่งตนเอง” ไม่ใช่สารเคมี ไม่ใช่ยาฆ่าหญ้า โดยอาศัย “พลังสามัคคีของคนตัวเล็ก ๆ” ตอนนั้นผมเริ่มเข้าใจ แต่ก็ภาพก็ยัง ไม่ชัดเจน อาจารย์ยักษ์ก็ชวนต่อให้ไปกิจกรรมเอามื้อที่พะกอยวา อำเภอแม่กระทิง จังหวัดตาก ผมพาผู้นำกลุ่มเล็กๆ หนึ่ง คันรถตู้ไปด้วย พอไปเห็นที่นั่น โอ้โฮ มันเป็นภาพที่เราไม่เคยเห็นมาก่อน ที่นั่นผมได้เห็นคนเป็นร้อยขุดคลองไล่ไก่ เห็นโคก หนอง นา ที่เป็นรูปธรรม และเห็นตัวอย่างของการเปลี่ยนแปลงในเชิงพื้นที่ เห็นชัดว่าเริ่มมีป่า ปลูกที่นาของลุงการี ปลูกที่

สวนของกำนันวิทยา เริ่มเกิดความเชื่อมั่นว่าแนวทางนี้จะช่วยให้เราพลิกฟื้น แก่ปัญหาแม่แจ่มได้จริง การได้ไปเข้าหลักสูตรฝึกอบรมที่ศูนย์กิจกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง (อ บ้านบึง จ ชลบุรี) เรียนรู้แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้เห็นสภาพของการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ที่เคยเป็นดินดาน แห่งแล้ง เต็มไปด้วยสารเคมีพิษของมาบเอื้อง ให้สามารถกลับมาอุดมสมบูรณ์ได้ ยิ่งเป็นพลังความเชื่อมั่นว่าแนวทางที่เรากำลังเดินนี้ถูกทางแล้ว

ภาพที่มาบเอื้อง สามารถเอามาจำลองภาพของแม่แจ่มได้ดี แม่แจ่ม เมื่อก่อนอุดมสมบูรณ์มาก เต็มไปด้วยป่าไม้สักที่มีคุณภาพมาก ในยุคที่มีสัมปทานป่าไม้ ไม้ก็ถูกตัดและเอาข้าวโพดเข้ามาแทน อันที่จริงโอกาสที่แม่แจ่มจะฟื้น เมื่อเทียบกับมาบเอื้องมันง่ายกว่ามาก เพราะธรรมชาติของดินที่แม่แจ่ม ไม่ได้เป็นดินดานเหมือนที่มาบเอื้อง ผมเชื่อว่าถ้ามาบเอื้องทำได้ แม่แจ่มก็ทำได้แน่นอน เพียงแต่คนแม่แจ่มติดอยู่ใน "กับดัก" พิษเชิงเดี่ยวมานานมากกว่า 20 ปี เวลาที่จะชวนให้เค้าออกมาจากกับดักนั้นมันเป็นเรื่องที่เค้าไม่แน่ใจว่าถ้าก้าวออกไป เค้าจะรอดหรือเปล่า กับการที่เค้าอยู่แบบนี้เค้าชั่ววีคือมันจนชั่ววี กับการที่เค้าขายได้มีเงินหมุนทุกปี ไม่ว่าจะถูกจะแพง ข้าวโพดเค้าขายได้เสมอ แต่เมื่อเราได้ไปเห็นมาบเอื้องที่สามารถสร้างป่า สร้างอาหารการกินโดยไม่ต้องพึ่งปุ๋ยเคมี ยาฆ่าหญ้า ผมมั่นใจว่าแม่แจ่มทำได้ การไปอบรมที่มาบเอื้องนอกจากที่เราจะได้เห็นการฟื้นฟูดิน ต้นไม้ และเทคนิคการพึ่งตนเองต่าง ๆ แต่สิ่งที่ได้มากกว่านั้น คือได้ "แรงบันดาลใจ" ได้แรงบันดาลใจ" อาจารย์ยักษ์เล่าถึงสมัยที่อาจารย์เดินตามพระองค์ท่านไปในที่ต่าง ๆ และเล่าถึงการทุ่มเทพระวรกายในการทำงานเพื่อพสกนิกร รวมถึงการที่เห็นอาจารย์ต้องเหน็ดเหนื่อยยืนบรรยายถึง 3 ชั่วโมง มันทำให้เราสะท้อนใจ ตัวเราเป็น

นายอำเภอแท้ ๆ อยู่ในระบบราชการมาถึง 20 ปี ก็ยังไม่ได้ลึกซึ้งอะไรกับสิ่งที่พระองค์ท่านได้สอน ได้ทำให้เราดู เราก็ทำ
แหละ ตามระบบราชการ มีนิทรรศการให้ชาวบ้านได้ดู แต่เราไม่ได้เข้าใจจริง ๆ ไม่ได้เข้าถึงหลักคิด จิตวิญญาณ ที่พระองค์
ท่านได้สอนไว้ และได้ทำให้ดู และผมก็เชื่อเลยว่า “ถ้าจะแก้ปัญหาแม่แจ่ม มันไม่ใช่เปลี่ยนชนิดไม้ให้เค้า ไม่ใช่เอาอะไร
มาแทนข้าวโพด แต่มันต้องเปลี่ยนที่ “ระบบคิด” การเปลี่ยนแม่แจ่ม มันจึงต้องเริ่มต้นมาเปลี่ยนที่ “คน” และนั่นหมายถึง
การเปลี่ยนที่ “ผู้นำ” ก่อน อีกเหตุผลหนึ่งคือวัฒนธรรมของชาวกะเหรี่ยง เขาเชื่อผู้นำ ผู้นำว่าอย่างไรก็เอาตามนั้น การเปลี่ยน
“วิธีคิด วิธีมองปัญหา” ด้วยระบบคิดใหม่ของ “ผู้นำ” จึงเป็นการ “ก่อกองกระตุกเม็ดแรก” ของการคืนชีวิตให้แม่แจ่ม ซึ่ง
เริ่มต้นด้วยการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างเข้าใจถึงแก่นแท้

ด้วยความสนับสนุนจากครูบาอาจารย์ อาจารย์ยักษ์ อาจารย์โก้ (ผศ. พิเชฐ โสวิทยสกุล) ที่เชื่อมต่อ กฟผ ให้เป็น
ผู้สนับสนุน กำนันทั้ง 7 ตำบลและผู้ใหญ่บ้านทั้ง 104 หมู่บ้าน ในการฝึกอบรม “ผู้นำการขับเคลื่อนการพัฒนาตามหลัก
ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ที่วัดพระธาตุคอกยผาลัม อ. สะเมิง หลักสูตร 5 วัน 4 คืน แบบเดียวกันกับหลักสูตรที่มาบ
เอื้อง ในเดือนมิถุนา ปี 62 และต้องกราบขอพระคุณครูบาจ๊อก (พระวีระยุทธ อภิวโร) และทีมงาน ที่ได้สร้างตัวอย่าง
ความสำเร็จไว้ให้เห็น สะเมิงพื้นที่ติดกับแม่แจ่ม และปัญหาก็คล้าย ๆ กัน มีแต่ไร่ข้าวโพด เค้าใช้เวลาเพียงไม่กี่ปี ปากก็
กลับมาเต็มไปหมด มีน้ำไหลไม่เคยแห้ง มีฝายเป็นพัน ๆ ลูกอยู่ในห้วย และเราก็เห็นชัดว่า ถ้าเราทำฝายได้มากเท่าไร เรา
ก็จะสามารถป้องกันการชะล้างพังทลายของหน้าดิน สร้างป่าให้กลับมาได้ รวมทั้งป้องกันปัญหาน้ำท่วมไหลหลากได้ จุด
เปลี่ยนคือการรับปากครูบาอาจารย์ที่จะกลับมาสร้างฝายให้ได้หมู่บ้านละ 500 ฝาย อบรมเสร็จปลายมิถุนา 62 ต้นเดือน
กรกฎภาพกเราก็เริ่มลงมือทำฝายกัน จำได้แม่นเลย พอทำไปได้ 3 เดือน พายุโพดุลเข้า มีหลายหมู่บ้านที่ทำฝายไปแล้ว
หลายร้อยตัว หลายหมู่บ้านก็เป็นหลายพันตัว ตอนนั้นก็ส่งรูปกันมาให้ดูว่า ดินตะกอนที่ถูกชะล้างและเก็บกักไว้ที่หน้าฝาย
นั้นมันมหาศาลมาก ตอนนั้นรู้สึกทึ่งเลย เพราะไม่คิดว่าตะกอนดินจะถูกกักเก็บไว้ได้มากขนาดนี้ ก็ยิ่งตอกย้ำให้เราเห็นว่า
เรามาถูกทางแล้ว คือ 1 ไปดูของจริงมาแล้ว 2 ลงมือทำ 3 พายุเข้าและเห็นดินตะกอนถูกกักเก็บไว้ที่หน้าฝาย

สถานการณ์พังทลาย การชะล้างหน้าดินก็เริ่มลดลง และเริ่มมีแอ่งน้ำอยู่ในห้วยมากขึ้น ชาวบ้านเริ่มถ่ารูปเอามาอุดกัน
เริ่มเกิดเป็นความเชื่อมั่น และชาวบ้านก็ลุยทำ รวมทั้งเราได้สัญญาว่าเราจะมอบฝายที่ทำไว้แล้วทั้งหมด 52,000 ฝาย ใน
งานวันดินโลกที่เราจะจัดขึ้นในเดือนธันวาคม ปี 62 ฝาย 52,000 ฝายทำเสร็จภายใน 5 เดือน จากกรกฎาถึงพฤศจิกายน ใน
งานวันดินโลกเรามีพิธีประกาศเกียรติคุณให้พวกเค้า พร้อมทั้งมอบรางวัลให้เป็นขวัญกำลังใจให้กับ 3 หมู่บ้านแรกที่ทำ
ฝาย 500 ตัวเสร็จก่อน รางวัลชนะเลิศ 50,000 บาท รองชนะเลิศ 30,000 และที่สาม 20,000 บาท เขาไปพัฒนาหมู่บ้าน
รางวัลชนะเลิศคือบ้านห้วยขี้เปอะ ตำบลแม่ศึก ไม่น่าเชื่อว่า ชาวบ้านบ้านห้วยขี้เปอะ ใช้เวลาเพียง 3 วันในการทำฝาย
500 ตัว เราเห็นทักษะการบริหารจัดการของเค้า อันที่จริง เค้ามีศักยภาพในการบริหารจัดการ เพียงแต่ที่ผ่านมา มันไม่ได้
ถูกนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการขับเคลื่อนเพื่อแก้ปัญหาในเชิงพื้นที่ หรือในเชิงประเด็น วิธีการบริหารจัดการ เค้าบอกว่า
เค้ามีอยู่ 200 กว่าหลังคาเรือน เค้าก็เรียกประชุม และแบ่งหลังคาเรือนให้ไปรับผิดชอบทำฝาย คราวเรือนละ 2 ตัวกว่า ๆ
หลังคานี้มีแรงงานประมาณ 4-5 คน ทำวันเดียวก็เสร็จ หลายหมู่บ้านก็ใช้วิธีการแบบนี้

ผมว่าเรื่องฝาย มันจุดประเด็นให้คนหันกลับมามองปัญหาของตัวเองมากขึ้น เพราะเค้าเริ่มรู้ว่า น้ำที่หายไป ป่าที่ลดลง หนี้สินที่เพิ่มขึ้น อากาศเจ็บป่วยที่มากขึ้น หมอกควันไฟป่าที่รุนแรงขึ้น มันเป็นปัญหาที่เชื่อมโยงเป็นเรื่องเดียวกัน ถ้าเค้ากลับมาตั้งหลัก และลงมือแก้ปัญหาอย่างจริงจัง จริงอยู่มันอาจจะไม่ใช่เรื่องที่จะแก้ได้ภายในปีสองปี มันเป็นเรื่องที่ต้องใช้เวลา แต่ถ้าเค้ามีความเพียรที่จะทำไปสัก 4-5 ปี ผมเชื่อว่าหนี้สินจะลดลง

การสื่อสารอย่างสม่ำเสมอ ช่วย “ชมและเชียร์” บอกเล่าเรื่องราว ภาพตัวอย่างของคนที่กำลังลงมือทำ เห็นการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ ที่มีลูนี earth safe เข้ามาเป็นแรงหนุน ช่วยแปรรูป ทำผลิตภัณฑ์ หาดลาดให้ ช่วยให้การขับเคลื่อนดำเนินต่อไปอย่างคึกคัก แต่จุดเปลี่ยนที่สำคัญยิ่ง ณ ขณะนี้คือการที่ทั้งกระทรวงเกษตรฯ และกระทรวงมหาดไทยขานรับเอาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและโคก หนอง นา มาเป็นแนวทางในการฟื้นฟู พัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ในภาวะที่เราต้องต่อสู้กับโควิด 19 มันตอกย้ำว่าสิ่งที่เค้าทำอยู่นั้นเป็นแนวทางที่ถูกต้อง ไม่ว่าจะคนจะตกงานอย่างไรก็ตาม คนต้องรอด คนต้องมีข้าวปลาอาหารกิน และในสถานการณ์แบบนี้คนแม่แจ่มจะ “ตายที่หลัง” เพราะเค้าสามารถพึ่งตนเองได้ เค้ามีทุนเดิม มีที่ดิน มีองค์ความรู้จากการที่ได้ไปรำเรียนมา แต่เราไม่ได้ต้องการการเปลี่ยนแปลงเฉพาะพื้นที่บางพื้นที่ เราต้องการเห็นการเปลี่ยนแปลงทั้ง 104 หมู่บ้าน เพราะปัญหาของแม่แจ่มทั้ง 104 หมู่บ้านเหมือนกันหมด **เปรียบได้กับ หมูป่าอคาคามีที่ติดอยู่ในถ้ำ คือติดอยู่ในปัญหาหนี้สิน ปัญหาหมอกควัน การชะล้างพังทลาย ความเจ็บป่วย สารพิษ หาทางออกไม่เจอ 2 ปีที่ผ่านมาเราพยายามช่วยหมูป่าออกจากถ้ำ เราช่วยได้เป็นบางตัว แต่เรามีหมูหมอยู่ 60,000 ตัว 19,000 ครอบครัว คิดแบบคนใจร้อนที่อยากเห็นการเปลี่ยนแปลงเร็ว ๆ ทั้งพื้นที่ไปพร้อม ๆ กัน อำเภอแม่แจ่มทั้ง 104 หมู่บ้านจึงเป็นส่วนหนึ่งของโครงการ “การพัฒนาพื้นที่ต้นแบบ พัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่โคกหนองนาโมเดล”** ที่กรมการพัฒนาชุมชนกำลังดำเนินการอยู่ในขณะนี้ อีกไม่ช้าเราจะมีศูนย์เรียนรู้ศาสตร์พระราชาประจำตำบลทั้ง 7 ตำบล และครัวเรือนต้นแบบ 1396 ครัวเรือนจาก 104 หมู่บ้าน เราโชคดีที่เราได้สร้างกลไกการจัดการพื้นที่ขึ้นมาแล้ว โดยการสร้างทีมตำบลขึ้นมา ตำบลละ 1 ทีม ใน 1 ทีมตำบลประกอบด้วยปลัดอำเภอ เกษตรตำบล พัฒนาการตำบล หัวหน้าสถานีอนามัย ครูบาอาจารย์ในตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ ทีมตำบลมีภารกิจหลักที่จะขับเคลื่อนสร้างศูนย์การเรียนรู้ และครัวเรือนต้นแบบให้ประสบความสำเร็จ ทุกตำบลจะมีศูนย์เรียนรู้ ที่มีรูปธรรมจับต้องได้ และเป็นที่ยอมรับได้จริง ๆ และครัวเรือนต้นแบบในแต่ละหมู่บ้านต้องเกิดขึ้นจริง”

ท่านนายอำเภอบุญสืบ ธรรมธารานุรักษ์ ผู้อุทิศพลังงาน และชีวิตทั้งหมดในภารกิจ “คืนชีวิตให้(แม่)แจ่ม” กล่าวอย่างมั่นใจว่า ภายในระยะเวลาอันไม่ช้านี้ แม่แจ่มจะฟื้นคืนชีวิตกลับมา ข้าวปลาอาหาร ธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์จะฟื้นคืนกลับมา ด้วยพลังสามัคคีของชุมชน และการพึ่งตนเอง บนแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชการที่ 9 อย่างแน่นอน

